

Зінаїда Іванівна Ветрова
(20.03.1931 – 17.08.2023)

Наприкінці літа цього року надійшла сумна звістка – на 92-му році пішла з життя всесвітньо відомий фахівець з таксономії евгленофітових водоростей, доктор біологічних наук Зінаїда Іванівна Ветрова, яка понад 33 років свого життя віддала Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. З.І. Ветрова належить до найвідоміших представників Київської альгологічної школи, створеної О.В. Топачевським разом із Д.К. Зеровим і А.М. Окснером. Пік активності її наукової діяльності припадає на 1960–1990-ті роки.

Зінаїда Іванівна Асаул (з 1973 р. Ветрова) народилася 20 березня 1931 р. в с.м. Решетилівка Полтавської області в сім'ї службовців. Мати, Матрона Іванівна, працювала в Решетилівському сільпо, батько, Іван Микитович, – у держбанку. В 1943 р. батько загинув на фронті. У повоєнні роки (1947–1950) Зіна навчалася в Полтавському сільськогосподарському технікумі, пізніше – в Київському державному університеті імені Т.Г. Шевченка (1951–1956).

Після закінчення навчання працювала вчителем хімії в Черкаській та Полтавській областях, а з 1958 р. і до виходу на пенсію (1992) трудова діяльність З.І. Ветрової пов'язана з Інститутом ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. В період 1958–1961 рр. вона була аспіранткою, з 1961 до 1965 рр. працювала молодшим науковим співробітником відділу нижчих рослин, старшим (1965–1989), пізніше (1989–1992) – провідним науковим співробітником відділу спорових рослин. У 1961 р. Зінаїда Іванівна захистила кандидатську дисертацію на тему «Евгленофітові водорості Західноукраїнського Полісся», в 1986 – дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук у формі наукової доповіді: «Евгленофітові (Euglenophyta) Української ССР. Видовий склад, поширення, систематика, філогенетичні зв'язки, основні шляхи еволюції».

Багаторічні флористико-таксономічні дослідження, що охоплювали всі регіони України, дозволили З.І. Ветровій здійснити повну інвентаризацію та провести глибокий таксономічний аналіз флори евгленофітових водоростей. Як результат, 165 видів, 55 різновидів і 30 форм уперше наведені для території України, значно поповнили відомості про видове різноманіття евгленофітових водоростей Радянського Союзу, а 14 видів і 6 таксонів внутрішньовидового рангу з родів *Astasia*, *Euglena*, *Heteronema*, *Notosolenus*, *Peranema*, *Sphenomonas*, *Strombomonas*, *Trachelomonas*, *Gyropaigne* описані як нові для науки, та для 17 запропоновані нові таксономічні комбінації.

Особливу увагу Зінаїда Іванівна приділила групі безбарвних евгленових водоростей, які через значні методичні складності на той час були майже не вивчені. Вперше в світовій ботанічній науці вона опублікувала монографічне зведення (Ветрова, 1980), яке містило відомості про флору, екологію, географію та можливі шляхи еволюції цієї групи водоростей.

У результаті завершення інвентаризації видового різноманіття евгленофітових водоростей була створена наукова база для написання відповідних випусків «Флоры водоростей континентальных водоемов Украинской ССР». Перша частина першого випуску із серії запланованих у згаданому багатотомному виданні була підготовлена З.І. Ветровою в 1986 р. і присвячена представникам Eutreptiaceae та Euglenaceae (рід *Trachelomonas*, група I). Друга частина (Euglenaceae (роди *Trachelomonas*, група II, *Strombomonas*, *Euglena*) вийшла друком у 1993 р. Другий випуск було завершено лише у 2004 р., він включав решту родів родини Euglenaceae (*Lepocinclis*, *Phacus*, *Cryptoglana*, *Ascoglana*, *Colacium*, *Khawkinea*, *Astasia*, *Euglenopsis*, *Cyclidiopsis*). Був здійснений порівняльний аналіз флори евгленофітових водоростей усіх регіонів країни, виявлені закономірності розподілу видового складу в Україні. З.І. Ветровою було запропоновано оригінальний варіант системи евгленофітових, котрий якнайповніше відображав сучасний рівень знань про дану групу водоростей. Також критично переглянуто й узагальнено матеріали, що стосуються основних напрямів еволюції евгленофітових, висловлені оригінальні думки стосовно їхніх філогенетичних зв'язків.

У період 1961–1968 рр. Зінаїда Іванівна брала активну участь у проведенні науково-дослідних робіт, пов'язаних із масовим культивуванням одноклітинних зелених водоростей та їхнім застосуванням із метою інтенсифікації деяких біологічних процесів. Вона – один зі співавторів розробленого методу вирощування хлорели на відходах бродильного виробництва глибинним і поверхневим способами та

технологічного регламенту з використання біомаси водоростей для інтенсифікації виробництва дріжджів, а також співавтор винаходу (№ 152446 «Способ выращивания водорослей, например хлореллы»).

Зінаїда Іванівна Ветрова – автор п'яти монографій та понад 120 наукових праць, співавтор методичного посібника «Руководство для авторов "Флоры водорослей континентальных водоемов Украинской ССР"». Більше 30 років (1960–1992) З.І. Ветрова була одним із найактивніших авторів «Українського ботанічного журналу». Майже половина опублікованих нею наукових праць були надруковані в цьому виданні. Саме за цими статтями можна легко скласти хронологію флористичних і таксономічних досліджень евгленофітових водоростей: ефемерних водойм, озер, боліт, річок і ставків Західноукраїнського Полісся (1961–1962); річок лісостепової та степової зон України, Кримського півострова та Українських Карпат (1966–1968); ефемерних водойм і високогірних озер Українських Карпат (1969); Правобережного та Лівобережного Злакового Степу, Кримського півострова (1970–1971); Донецького, Волинського та Західного Лісостепу (1971–1973); водойм Поліського заповідника та заповідника «Провальський степ» (1974, 1984); Каховського, Київського та Кременчуцького водосховищ (1986–1988).

Теоретичний наробок З.І. Ветрової включає праці з питань класифікації, еволюції та походження евгленофітових водоростей: «Основні принципи класифікації евгленових водоростей» (1970), «Безбарвні евгленові водорості і напрями їх еволюції» (1971), «Походження та еволюція евгленофітових водоростей з позиції теорії ендосимбіогенезу» (1992) тощо.

На сьогодні роботи З.І. Ветрової не втрачають свого значення, особливо це стосується внеску в таксономію евгленофітів. Зокрема, з 20 описаних нових таксонів нині визнаються 18, тобто переважна їхня більшість. Один з видів *Heteronema* через номенклатурну неточність було нещодавно перейменовано на її честь – *Heteronema vetrovae* Kapustin & D.Davydov. Не можна не відзначити надзвичайно талановиті та високохудожні штрихові рисунки евгленофітових водоростей, виконані Зінаїдою Іванівною з її незмінною помічницею С.А. Блейх. Ці рисунки є гідною прикрасою флористичних і таксономічних робіт З.І. Ветрової, гарними ілюстраціями, що чітко передають морфологічні ознаки евгленофітів, організмів, які вважаються одними з найграціозніших і найкрасивіших серед мікроводоростей.

Зінаїда Іванівна запам'яталася всім, хто її знав, своєю залюбленістю в роботу, невтомністю, ентузіазмом, доброзичливістю, почуттям гумору

та шанобливим ставленням до своїх вчителів і наставників, зокрема А.М. Окснера і Д.К. Зерова.

На жаль, на сьогодні у відділі фікології, ліхенології та бріології залишається все менше колег, хто мав щастя особисто знати Зінаїду Іванівну. Для них вона була взірцем справжнього, працелюбного науковця, відданого своїй справі.

Зінаїда Іванівна завжди вирізнялася чесністю та загостреним відчуттям несправедливого ставлення до колег, що стало причиною передчасного її виходу на пенсію на початку 1990-х років. Проте вона могла б ще передати свій досвід у підготовці нових поколінь фахівців, особливо таксономістів.

Світла пам'ять талановитому та плідному вченому, гарній людині, яка прожила довге та гідне життя.

Від колег